

Sağlık Bilimlerinde Transdisipliner Yaklaşım İçerisinde Çocuk Gelişimcinin Rolü

Hülya TERCAN*, Müdriye YILDIZ BIÇAKCI**

*Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

**Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

Özet

Sağlık Bilimleri alanında meslek grupları arasında etkili iletişimin artırılması, interdisipliner ve transdisipliner modellerin oluşturulması ve çalışma politikalarında yapılacak düzenlemeler, son yıllarda sağlık alanında en çok çalışılan konulardan birisini oluşturmaktadır. Birçok disiplinden meslek elemanlarının yer aldığı ekip koordinasyonu, sağlık alanında hizmetlerin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için oldukça önem taşımaktadır. Bu koordinasyonda ekip üyeleri kendi disiplinlerindeki olanakları ve sınırlılıkları oluşturarak en yüksek düzeyde iletişim, etkileşim ve işbirliği gerçekleştirmektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde sağlık bilimleri alanında ortak çalışmaların ve konsültasyonların artması ile alanda çalışan meslek elemanlarının transdisipliner çalışmadaki rolleri de önem kazanmaktadır. Ekip üyelerinden biri olan çocuk gelişimcinin, sağlık bilimlerinde transdisipliner çalışma içerisindeki rollerine değinmenin, çocuk ve ailenin bütüncül ve etkileşimli olarak ele alınıp hizmetlerin gerçekleştirilmesi adına oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce ile bu çalışmada, sağlık bilimlerinde transdisipliner yaklaşımda ekip içerisinde çalışmalarını sürdüren meslek elemanlarından, çocuk gelişimcinin tanımı ve yeterliliği, sağlık alanında çalışma yaptığı birimler, ekip içerisindeki yeri, sağlık bilimleri içerisinde yapmış oldukları çalışmalar ve diğer alan uzmanları ile transdisipliner yaklaşım modelinde gerçekleştirdiği koordinasyona yer verilecektir. Ayrıca transdisipliner modelde çocuk gelişimcinin çocuk, aile, kurum ve diğer sağlık personeli üzerindeki etkileri örnek olaylarla açıklanarak bu etkilerin önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Transdisipliner yaklaşım, çocuk gelişimci, sağlık bilimleri*

GİRİŞ

Sağlıklı nesiller ve dolayısıyla güçlü toplumlar yetiştirmenin en önemli koşullarından biri çocukların yaşama haklarını ve sağlıklı gelişimlerini güvence altına almaktır. Bu güvencenin en önemli basamaklarından biri ekip işbirliğidir. Özellikle erken çocukluk dönemi ile çalışan profesyonellerin müdahale, tanılama, bakım, eğitim ve destek hizmetlerini içeren uygulamaların koordinasyonu tüm dünyada bu modeller ile uygulamaların sonuçları incelendiğinde, ekip iş birliğinin ortaya koyduğu sistematik ve bütüncül yaklaşımın etkililiğinin daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (Howard, Williams, Lepper, 2005).

Bu modellerin desteklediği eğitim ortamları da son yıllarda büyük önem taşımakta ve sayıları da artmaktadır. Türkiye’de yeni kurulan ve sayıları da gün geçtikçe artan Sağlık Bilimleri Fakülteleri birçok bilimi ve profesyoneli lisans düzeyinde birleştirmektedir. Bu fakültelerde sağlık alanında hemen hemen tüm bilim dallarının transdisipliner yaklaşımları benimseyerek, çok boyutlu ve çok kültürlü müdahaleyi desteklemeyi kapsayan bir eğitim

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

verilmektedir. Sağlık bilimleri alanında farklı disiplinlerdeki bilgilerin harmanlanması ile sorunun ya da konunun daha derinlemesine, çok boyutlu ve bütüncül yaklaşımla belirlenmesini sağlamakta ve daha etkili çözümler bulunmasını desteklemektedir. Bu durumun her bilim dalında olduğu gibi sağlık bilimleri alanında da disiplinlerin yarattığı bilgi, deneyim ve uygulamaların paylaşımı ile gerçekleştiği bilinmektedir. Fishman, (1992)' a göre; bir konunun ya da sorunun yalnızca tek disiplin içinde düşünülerek yorumlanması, çalışmaların kapsamını hem çok sınırlı tutmakta hem de gerçeklikten uzaklaştırmaktadır. Herhangi bir sorun ya da hastalık temel alınıp farklı bilim uzmanları tarafından değerlendirilme ve sentezleme sürecinde farklı disiplinlerle iş birliğinin gerekliliği tartışılmaktadır. Bu süreçte en önemli nokta farklı uzmanlık alanlarının transdisipliner yaklaşım içerisinde yetki, bilgi ve görevlerinin sağlık bilimleri alanında belirlenebilmesidir. Temelde bir çocuğun bir ekip tarafından desteklenmesinin önemli avantajları vardır. Bunlardan en önemlisi güçlüklerin her ekip üyesi tarafından farklı bir gözle değerlendirilmesidir. Özellikle 'erken çocukluk alanı' çocuğu bir bütün olarak kabul ederek ona hizmet sunması adına çocuk gelişimcilerin de yoğunlukla bulunduğu transdisipliner bir alan olmuştur. Çünkü çocuğa bütüncül bakmak, her alanda gelişim, öğrenme ve iyileşmeyi destekleyici bir sürecin temelini oluşturmaktadır (Spodek, Saracho & Lee, 1986). Dünya'da son yıllarda farklı uzmanlar tarafından yaygın profesyonel hizmetlerin sunulmasına yönelik farklı disiplinler yaklaşımlar geliştirilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır (McWilliam, 2015).

Sağlık bilimleri alanında farklı branşlarda hekim, diyetisyen, fizyoterapist, ergoterapist, odyolog, dil ve konuşma terapisti, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci vb. mesleklerden uzmanlar görev almaktadır. Bu ekip içerisinde yer alan çocuk gelişimcilerin görevlerinin temelinde çocuğun gelişimsel yönden desteklenmesi, aileye çocuk gelişimi konusunda rehberlik edilmesi temel olup, çocuğun gelişimine yönelik çok boyutlu değerlendirme ve izlem yer almaktadır. Çocukların gelişimsel olarak izlenmesi ve desteklenmesi toplumun en önemli sorumluluğudur. Bu sorumluluğun çocuk gelişimcilerin açısından yerine getiriliyor olması oldukça önemlidir. Bu nedenle çocuk gelişimcilerin sağlık bilimleri alanında önemli yer tutmakta ve çalışmaların etkililiği dikkat çekmektedir. Bu düşünce ile bu çalışmada, transdisipliner yaklaşım anlatılarak, sağlık alanındaki uygulamalar üzerinde durulacak, çocuk gelişim uzmanının transdisipliner yaklaşım içerisinde yerini almasının önemi ve süreç içerisindeki rolü anlatılacaktır.

Multidisipliner, İnterdisipliner ve Transdisipliner Yaklaşım Kavramları

Sağlık ve sosyal bilimler alanında uzmanlara çözüm için yol göstermesi için üç çeşit yaklaşım sınıflandırması olup bu yaklaşımlar multidisipliner yaklaşım, interdisipliner yaklaşım ve transdisipliner yaklaşım olarak ayrılmıştır. Önerilen bu yaklaşımlar 21.yy' da bilim dünyasında uygulanmaya başlamıştır. Bu kavramları genel olarak açıklayacak olursak, **multidisipliner** yaklaşımda, farklı disiplinlerdeki uzmanlar birbirinden bağımsız hedeflerle soruna yaklaşırlar da ortak bir problemi çözmek için asgari bir ilişki içerisinde dirler. **İnterdisipliner** yaklaşım içerisinde farklı disiplinlerdeki uzmanlar birbirleriyle uyum içerisinde ve ortak paydalar barındırarak ilerlemektedir. Bu yaklaşım içerisinde esas olan, disiplinlerin birbiri içerisinde gelişme olanağı bulması, çalışma alanlarının diğer bir disiplin tarafından daraltılmamasıdır. Son olarak **transdisipliner** yaklaşımda ise yine farklı disiplinlerdeki uzmanların hepsinin bir sorun ya da çözümlenmesi gereken bir durum

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

karşısında ortak keşişen noktaların belirlenmesi ve kendilerine uygun çözümleri ortaya koymalarıdır. Transdisipliner yaklaşım bir anlamda disiplinlerin keşişmesi ile aynı kavramın ya da durumun iki disiplin ile de açıklanabildiği bir durumdur (Rosenfield, 1992). Etkili transdisipliner ekiplerde uzmanların ve hizmet sunulanların standartlarını karşılayan çıktılara ulaşmak oldukça önemlidir. Özellikle transdisipliner yaklaşımda disiplinlerin keşişmesi ile aynı konunun birçok uzmanlık alanı ile açıklanabildiği durumlarda etkili bir şekilde birlikte çalışmaya olanak sağlayan bir birliktelik süreci en önemli konuyu oluşturmaktadır (Schwarz, 1994).

Sağlık Alanında Transdisipliner Yaklaşım ve Önemi

Yirmi birinci yüzyıl sağlık alanında iyileştirmelerin ve yeni düzenlemelerin yapıldığı, disiplinler arası iletişimin kavramsal olarak tanımlanması ve hayata geçirilmesi kapsamında hızlı ilerlemelerin kaydedildiği bir dönemdir. Tarihsel olarak ilk örnekleri ABD’de görülmüş ulusal program olarak bütüncül bir yaklaşımla çocuğu destekleyen Head Start programı bir başlangıç oluşturmuştur. Bu program çocuğa, aileye ve topluma yönelik hizmetler sunmuş, eğitim, sağlık, beslenme ve ruh sağlığı hizmet alanlarında farklı disiplinlerdeki meslekleri bir araya getirmiş önemli bir erken müdahale programıdır. Ailenin yoksulluğunun, çocuğun sağlık, bakım ve eğitim hizmetlerini göz önünde bulundurması programda farklı uzmanlık alanlarıyla çalışmayı zorunlu kılmıştır. Sonrasında Avrupa’ya da hızla yayılan özellikle sağlık alanında iletişimin geliştirilmesi ve transdisipliner yaklaşımın ülkemizde oluşmasında önemli bir programdır (Yılmaz, 2013).

Bu uygulamanın Türkiye’de başlamasında rol alan Head Start yaklaşımının en güzel başlangıç örneğinin sağlık bilimleri alanında gerçekleşen transdisipliner yaklaşım olduğu söylenebilir. Sağlık bilimleri alanında transdisipliner yaklaşım ile bir çocuk bütüncül olarak desteklenmiş ve çocuk yararına çok önemli katkılar sağlanmıştır. Transdisipliner yaklaşımda roller paylaşmakta da söz konusudur; uzmanlar birbirlerinin sorumluluklarını yerine getirecek şekilde değerlendirme ve tedavi uygulamalarını birleştirebilmektedirler. Örneğin hastaneye nörolojik problemlerle başvurmuş bir çocuk ve ailesine gelişim değerlendirmesi yapılabilir ya da sınıf öğretmeni tarafından o çocuğa özgü bir kontrol listesi yapılması istenebilir.

Sağlık bilimlerinde, hizmetlerin birleştirilmesi aşaması iş birliğine en yoğun gereksinim duyulan aşamadır. Ailelerin gereksinimleri arttıkça, hizmetlere duyulan gereksinim de artmaktadır. Örneğin, çoklu gereksinimleri olan aileler gelişmiş güzel planlanan dar kapsamlı hizmetlerden yararlanamamaktadır. Farklı ekiplerin ve sağlık alanında hizmet sağlayan uzmanların arasındaki uyum transdisipliner yaklaşımda sunulan hizmetlerin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Ekibin etkileşim kurma, rolleri paylaşma ve birbirlerine bilgi sağlama becerileri ne kadar gelişirse, sağlanan hizmetlerin daha birleşik ve bütüncül olma olasılığı da o kadar fazlalaşmaktadır (Howard, Williams, Lepper, 2005). Özellikle çocuk ve aile ile çalışan sağlık alanında transdisipliner yaklaşımı etkili bir şekilde çalıştırırorsa sunulan hizmetler başvuranların bireysel gereksinimleri ile doğru bir şekilde eşleşecektir (Guralnick, 2005).

Türkiye’de Sağlık Bilimlerinde Bir Alan Olarak Çocuk Gelişimci

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

Çocuk Gelişimci unvanı, üniversitelerin Sağlık Bilimleri Fakülteleri bünyesinde yer alan Çocuk Gelişimi Bölümleri'nin dört yıllık lisans eğitimi programlarını tamamlayarak mezun olan meslek grubuna verilmektedir. Son yapılan araştırmalara göre Türkiye'de 2015 yılı itibarıyla 196 üniversiteden 36 tanesinde Çocuk Gelişimi Bölümü bulunmaktadır, 2018 yılında ise tahmini mezun sayısının 1279 olması öngörülmektedir (Doğan ve Baykoç, 2015). Çocuk gelişimciler sağlık, eğitim, sosyal hizmetler alanlarında ve diğer sektörlerde görev yapmaktadırlar. Çocuk Gelişimcilerin bilgi, beceri ve yetkinlikleri kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- Tipik/atipik/riskli gelişim gösteren çocuklar için formal ve informal yöntemlerle veri toplar,
- Çocukların fiziksel, motor, zihinsel, dil, sosyal ve duygusal gelişimlerini ve öz bakım gelişim becerilerini gelişimsel açıdan değerlendirir,
- Topladığı verileri ve değerlendirme sonuçlarını göre gelişimsel/eğitimsel tanı koyar,
- Çocukların gelişimlerini desteklemek amacıyla çocuğa, aileye ve çevresine yönelik gelişim destek/müdahale programlarını hazırlama, uygulama ve programlara rehberlik etme becerisine sahiptir,
- Çocuğun gelişimini desteklemeye yönelik aile eğitim programları planlar, uygular ve değerlendirir,

Sağlık bilimlerinde çocuk gelişimciler, hastanelerde gelişimsel destek çalışmalarını; çocuk gelişimi birimlerinde, gelişimsel pediatri, yatan hasta servislerinde, oyun odalarında veya hastane koşulları içerisinde gelişimsel destek programları ve çocuk izlem çalışmalarının yapılması gereken diğer birimlerde gerçekleştirmektedir. Sağlık alanında hastaneler bünyesinde çalışan çocuk gelişimciler kendileri için oluşturulmuş birimde poliklinik hizmeti vermekte ve bu kapsamda gelişimsel değerlendirme ve izlem yapmaktadırlar. Gelişimsel değerlendirme içerisinde çocuğun ve çocuğun çevresini oluşturan başta aile olmak üzere diğer etmenleri belirlenmesi ve gelişimsel destek programı hazırlanması ve uygulanması yer almaktadır. Gelişimsel değerlendirmede çocuğun kronolojik takvim yaşı ve varsa tanısı dikkate alınarak gereksinimlerine dayalı standart ve informal değerlendirme araçları kullanılarak çocuğun gelişimine ait bir profil çıkarılmakta ve aileyle çocuğun gelişimsel desteğinin sağlanması için eğitime dayalı işbirliği içerisinde bulunur. Çocuk gelişimci, gelişimsel değerlendirmesi sürecinde gerçekleştirilen aile görüşmesi, gelişimsel değerlendirme ve izlem sürecinde çocuğun gelişimi açısından kritik noktaların öğrenilmesini sağlar.

- Tipik/atipik/riskli gelişim gösteren çocuk izlemlerinde ekip içinde görev alır ve gelişimi destekleyici çalışmalara katkıda bulunur,
- Çocuğun ailesi ve çocukla çalışan profesyonellerle işbirliği yapma ve gereksinimleri doğrultusunda aile merkezli uygulamalarla danışmanlık verir,
- Çocukların gelişimine yönelik sağlık politikalarının oluşturulmasına katkı verebilir.

Çocuk gelişimcilerin lisans eğitiminde transdisipliner yaklaşımın önemine ayrıca vurgu yapılmaktadır. Steiner, (1992) öğrencilerin entelektüel derinlik becerilerini artırmak ve özgüvenlerini yükseltmenin de transdisipliner çalışmanın bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla Çocuk Gelişimi programlarında bu konuya vurgu artmış ve buna yönelik uygulama örneklerini görmeleri sağlanmaktadır.

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

Bu donanım ile lisans programından Çocuk Gelişimci unvanını alan bir meslek grubu olarak sağlık bilimleri alanında Çocuk Gelişimcilerin çalışma alanları çocuğun yüksek yararı açısından oldukça önemlidir.

Sağlık Bilimlerinde Transdisipliner Yaklaşım İçerisinde Çocuk Gelişimcinin Rolü

İnsan yaşamının belki de en kritik dönemlerini oluşturan erken yılların gelişimsel ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde desteklenmesi çok önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, şüphesiz bebeklik ve erken çocukluk dönemi her çocuğun yaşamındaki en önemli dönemlerdir. Bu kritik dönemlerde gelişim sürecinin pek çok açıdan olumsuz etkilenmesi, çocukların gelişimsel gecikme, sapma ya da riskli bir gelişim gösterme ihtimali yaşamalarına neden olmaktadır (Sola ve Diken, 2008). Bu dönemde ihtiyaçların istenen şekilde karşılanması adına uluslararası alanda başta İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi metinler ve ulusal anlamda Anayasa, Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun gibi belgelerde çocukların sağlıklı gelişimlerini sürdürebilmesi adına hakları güvence altına almaya çalışmaktadır (Sağlam, Ulutaş ve Çalışkan, 2015).

Transdisipliner yaklaşım, erken bir müdahale çalışması ile bu risk durumlarının saptanıp minimuma indirilmesi için çok önemli bir çalışma sistemi sağlamaktadır. Sağlık alanında yer alan ve farklı hizmetler sunan uzmanlık alanlarının birbirlerine ihtiyaçları olduğu bilinen bir gerçektir (Bruder, 2010). Bunlar dikkate alındığında, sağlık bilimleri içerisinde çocuk gelişimciler, diğer disiplinlerle birlikte erken müdahale ve önleme çalışmaları yapıp çocuğa, aileye ve dolayısıyla topluma sosyal, kültürel ve ekonomik yönden uzun vadede yararlı olmaya odaklanmıştır. Çocuk gelişimciler tarafından, tüm aşamalarda çocuğa ve aileye verilecek desteğin sağlık bilimleri içerisinde gerekli servislerin ve uzmanlık alanlarının destek ve katkılarıyla gerçekleşmesi, sürecin etkinliği açısından en çok önemsenen konuyu oluşturmaktadır.

Transdisipliner yaklaşımın gerçekleştirilmesi ile **erken müdahalenin** sağlanabilmesi bu açıdan oldukça önemlidir. Çünkü özellikle erken müdahale ekibinde birçok disiplinden meslek elemanlarının olması gerekmektedir. Alanlarla ilgili uzmanların programa dâhil edilerek çalışması erken müdahalenin daha hızlı ve etkili olması açısından önemli görülmektedir (Meraki ve Yıldız Bıçakçı, 2015). Ekip üyelerinin etkili koordinasyonu ile çocuklara ve ailelerine erken müdahale hizmetlerinin sağlanması gerçekleştirilebilir. Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, yaşamın ilk yıllarında bireye verilen desteğin, kısa vadede bireyin genel gelişimini, ilerleyen yıllarda okul başarısını ve öğrenme becerilerini üst seviyelere taşınmasına yardımcı olduğunu göstermiştir (Lunenburg, 2000; Oden, Schweinhart ve Weikart, 2000; Reynolds, Temple, Robertson ve Mann 2001; Schweinhart, 2003). Uzun dönemde ise eğitim düzeyinin yükselmesi ve gelir düzeyinin artmasına, suç işleme oranlarının azalmasına, başka bir deyişle bireyin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyinin yükselmesine ve bunun sonucu olarak da toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır (Barnett ve Hustedt, 2003; Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman ve Cemalcılar 2004; Ou ve Reynolds, 2004). Bu alanda birden fazla uzmanının programından bahsetmek mümkündür. Ekipteki profesyoneller çocukların değerlendirilmesinde ve çocukların gereksinimlerinin giderilmesinde sorumlulukları ortak olarak paylaşırlar. Transdisipliner modelde çalışan ekiplerin bazı yönergeleri takip etmeleri sürecin daha sistematik bir şekilde ilerleyebilmesine olanak

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

sağlamaktadır. Örneğin, açık bir şekilde amaçların belirlenmesi ve her uzmanlık alanının ekibe neler katabileceğinin belirlenmesi gereklidir. Her uzmanlık alanı için belirlenen çerçevenin, becerilerin ve yetkinliklerin iş birliği içerisinde nasıl daha verimli bir şekilde kullanılabilceği düzenlenir. Ayrıca ekip üyeleri ilişkilerde kendi disiplinlerindeki sınırlarını oluşturarak maksimum iletişim, etkileşim ve işbirliği gerçekleştirirler. Bu durum çocukların gelişimlerinin bütüncül olarak ve etkileşimci bir şekilde ele alınması ve çocuğa ailenin bir parçası olarak hizmet edilmesi gibi iki önemli yarar sağlar. Çocuk gelişimciler erken müdahale içerisinde gelişimsel düzeyin belirlenmesi, gelişimi etkileyen faktörlerin nedenlerinin tartışılması ve gelişimi desteklemeye yönelik çocuğa ve aileye yönelik eğitim programı planlama ve yürütme konusunda donanımlı meslek elemanıdır. Bu nedenle transdisipliner modelde takım üyelerinden “çocuk gelişimcinin” çocuk ve aile için önemli bir yer vardır. Özellikle 0-3 yaş dönemi bebeğe ve ailesine verilecek olan erken destek hizmetlerinin en verimli olabileceği ve ileriki yaşlar için temel oluşturacağı bir dönemdir (Ertem, 2005).

Çocuk gelişimciler; tüm bu bahsedilen hizmet özelliklerini gelişim üniteleri ya da oyun odaları aracılığıyla gerçekleştirirken, sağlık bilimlerinde hizmetlerin koordinasyon içinde olması; karar verme ve hizmetlerin sunulmasının tüm aşamalarında aile güçlerinin teşvik edilmesi konusunda sağlık alanında transdisipliner yaklaşımın bir parçası olmuşlardır. Unutulmaması gerek en önemli nokta; çocuk gelişimciler tarafından gelişimsel olarak değerlendirilen bir çocuğun yetersizliği ya da tıbbi tanısı daha önce çok az rastlanan türden olabilir, çocuğun yetersizlikleri daha ciddi ve kompleks olabilir ve çeşitli uzmanlardan daha yoğun terapi gerektirebilir. Bütün bunlar, çocuklara sunulan hizmetlerin çerçevesini oluşturmak için transdisipliner yaklaşım içerisinde çocuk gelişim uzmanlarının bulunması kritik bir öneme sahiptir.

Sağlık Bilimlerinde Transdisipliner Model İçerisinde Çocuk Gelişimci Nerede Bulunur?

Genel Sağlık Sistemi, koruyucu sağlık hizmetleri başta olmak üzere verilen sağlık hizmetleri nedeniyle çocuğa ve aileye en erken dönemde ulaşabilen sistemdir (Ertem, 2005). Sağlık bilimleri ve var olan sağlık sistemi içerisinde gelişimsel olarak yapılan değerlendirme, tanılama ve izlem çalışmalarının ardından uygun yerlere yönlendirilmesi çocuk gelişiminin temelini oluşturan unsurlardan birisidir.

Çocuk Gelişimi birimleri, sağlık bilimleri alanında yapılan değerlendirme ve erken müdahale hizmetlerini nerede olursa olsun birime başvurmuş ya da hastanede yatan çocuk ve ailelerinin gerek bedensel, sağlık, gerekse duygusal, toplumsal ve gelişimsel gereksinimlerini bir bütün halinde göz önüne alarak çalışmalarını sürdürmektedir. Ailelerin ve başvuran kişilerin birime ve uzmana ulaşmada zorluk yaşamamaları en temel ilkelerdendir. Çocuklara ve ailelere sağlanan gelişimsel, duygusal destek ve erken müdahale olanakları, başvuruda bulunan tüm çocuk ve ailesini içermektedir. Günümüzde bu birimlerde hizmet vermek üzere çalışan kişiler, Çocuk Gelişimi Bölümü mezunları olan Çocuk Gelişimcilerden oluşmaktadır. Çocuk gelişimcilerin sağlık bilimleri alanında transdisipliner yaklaşım içerisindeki etkinlikleri iki ana başlıkta toplanabilir:

- ✓ Çocuk gelişimciye başvuranlara ya da uzmana yönlendirilenlere yönelik hizmet sunma

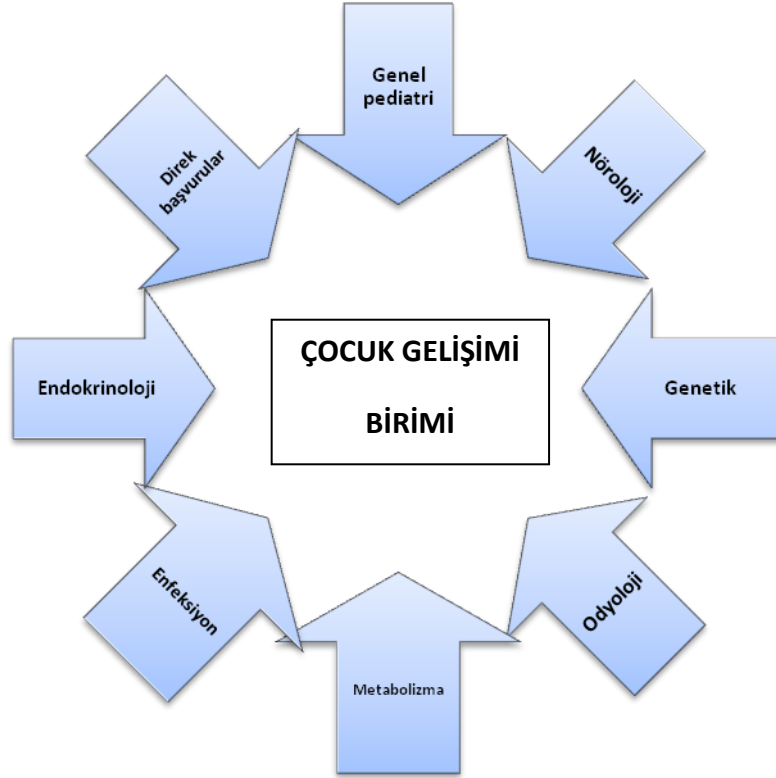
- ✓ Hizmet sunulanları diğer uzmanlık alanlarına yönlendirme.

1-Çocuk Gelişimciye Başvuran ya da Yönlendirilenlere Yönelik Hizmet Sunma

Uluslar arası Yeti Yitimi Sınıflandırması- Çocuk ve Genç Versiyonu ICF-CY' a göre 0-18 yaş döneminde edinilen veya geçirilen sağlık sorunlarının tedavisi sürecinde çocuğun sadece fiziksel iyiliğinin sağlanması tam olarak gelişme hakkının (Çocuk Hakları Sözleşmesi) sağlanması temel alındığında, yeterli olmamaktadır. Çocuğun bu dönemde bedensel olarak sağlığının yanı sıra büyüme ve gelişmenin tam anlamıyla desteklenmesi sağlanmalıdır. Çocukların sağlık sorunlarının sadece tıbbi hastalık boyutunda değerlendirilmesi çocukların genel gelişiminin çok yönlü yapısına ters düşmektedir. Bu kapsamda ICF' in 0-18 yaş grubunda kullanımı yetersiz bulunarak ICF-CY yani çocuk ve genç versiyonu düzenlenmiştir (Sabuncuoğlu, 2016).

Sağlık bilimlerinde transdisipliner yaklaşım içerisinde çocuk gelişimcilerin bu basamaktaki çalışmaları bebeklik ve erken çocukluk döneminde gelişimle ilgili bilgi edinme, rutin gelişimsel kontroller, takip ve izlem çalışmaları ya da herhangi bir sorun ve hastalık nedeniyle çocuk gelişimi birimlerine başvuran ve diğer bölümlerce yönlendirilen çocuk ve ailesine verilen hizmetleri kapsamaktadır. Bu basamakta çocuk gelişim uzmanına başvuran ya da diğer uzmanlarca yönlendirilen her çocuk ve ailesine destek, müdahale ve yönlendirme hizmetleri sunulmaktadır. Son yıllarda sağlık bilimleri alanında çocuk gelişim uzmanlarının faaliyetlerinin anlaşılması ve mezun sayılarının artması ile daha fazla çocuk ve ailesinin gelişimsel açıdan değerlendirilerek destek ve erken müdahale hizmetlerden faydalanması, danışmanlık alması sağlanmıştır. Ülkemizde transdisipliner yaklaşımla çalışan ekiplerde sağlık bilimlerinden çocuk gelişim uzmanlarına yönlendirme yapan başlıca bölümler aşağıda Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Transdisipliner Yaklaşımda Çocuk Gelişimi Birimine Yönlendirme Yapan Uzmanlık Alanları

Transdisipliner yaklaşım içerisinde sağlık bilimlerinde Çocuk Gelişim Uzmanı'na başvuruların ya da yönlendirmelerin yapıldığı durumlar ise genel olarak aşağıda sıralandığı şekilde gruplandırılabilir:

- ✓ Doğum ağırlığı 1500 gr altında ve prematüre olan bebekler,
- ✓ Rutin kontrollerde normal gelişim gösterdiği düşünülen çocuklar,
- ✓ Perinatal nedenler ile gelişim açısından risk altında olan bebekler,
- ✓ Genetik sorunları olan bebek ve çocuklar (örneğin; Down Sendromu...),
- ✓ Diğer bilim dallarında herhangi bir nedenle araştırılan gruplar,
- ✓ Genel polikliniklerde ya da sosyal ve gelişimsel pediatride gelişimsel destek gereksinimleri olduğu belirlenen çocuklar,
- ✓ Yeme sorunları, uyku sorunları, ilişki kurma sorunları ve diğer davranış problemleri ile başvuran çocuk ve aileler,
- ✓ Çeşitli üniversite ve çocuk hastanelerinde araştırılmış, uygun gelişimsel desteği alması ve ayrıntılı olarak değerlendirilmesi için Çocuk Gelişimi Bölümü destek ünitelerinden faydalanması gerektiği düşünülen bebek ve çocuklar.

2-Çocuk Gelişim Uzmanı Tarafından Transdisipliner Yaklaşımla Yönlendirilenler

Aileler ve uzmanlar arasında güvene dayalı bir ilişki kurabilmek ve transdisipliner çalışmayı daha uygulanabilir hale getirebilmek için erken çocukluk dönemi hizmeti sağlayan tüm profesyoneller ve uzmanlık alanlarının kendi tutumlarını ve bakış açılarını buna uygun şekillerde düzenlemeleri gerekmektedir. Örneğin başvuruda bulunan ya da yönlendirilen aileler içerisinde farklı aile yapıları görülebilmektedir. Bakımı birincil olarak sağlayan kişinin

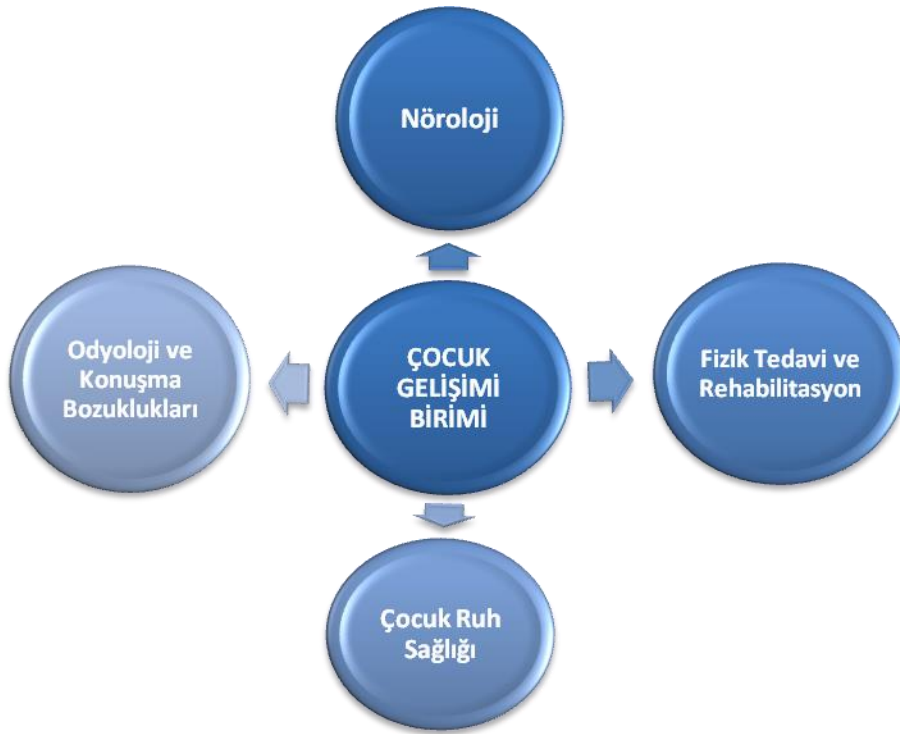

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

geniş aileden birinin olması, anne ve babanın ayrı ya da herhangi birinin kaybedilmiş olması, evlat edinme ya da koruyucu aile yoluyla aile kurulması gibi durumlar bu farklı aile yapılarına örnek olarak verilebilir. Bu aile yapılarından her biri dinamikleri değiştirmekte, farklı uzmanlık alanlarına olan ihtiyaçların artmasına ve uzmanların başa çıkmaları gereken yeni durumlar ortaya çıkmasına olanak vermektedir. **Yönlendirme** yapmaktaki amaç; sağlık bilimleri içerisinde transdisipliner bir yaklaşımla, pek çok uzmanlık alanının çocuğun gelişimindeki birçok faktörü değerlendirmeyi ve çocuğun genel gelişimini desteklemek amacıyla yorumlama, sentezleme, planlama, uygulama sonucunda tıbbi değerlendirme ve tanılama aşamalarını da içeren bir yapıyı oluşturmaktır.

Sağlık alanında çocuk gelişim uzmanları gelişimsel olarak değerlendirilen çocuk ve ailelerinden, tıbbi durumu ile gelişimsel geriliği ya da fiziksel yetersizliği olan, gelişimsel açıdan riskli bulunan ya da diğer özel gereksinimleri olan grupları diğer müdahale hizmetlerine de gereksinimleri dâhilinde yönlendirmektedir. Aşağıda ünite tarafından, hastane içerisinde yer alan diğer uzmanlık alanlarından en çok yönlendirme yapılan birimler Şekil 2' de gösterilmektedir.

Şekil 2. Çocuk Gelişimi Biriminin Yoğunlukla Çalıştığı Uzmanlık Alanları

Çocuk gelişim uzmanları ayrıca genel gelişimsel değerlendirmesi yapılan çocuklardan şüpheli bir gelişim gösterdiği belirlenen ya da gelişimle alakalı bir ya da birkaç alanda derinlemesine ve daha detaylı bilgiler alınması gerektiği durumlarda sağlık bilimleri içerisindeki diğer bölümler ile de iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliği, ayrıntılı değerlendirmelerin yanında, özel hizmetler ve erken müdahale programlarına uygun olduğu düşünülen çocuk ve aileleri için uygun müdahale programını belirlemeyi, sonuçlarını

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

değerlendirmeyi ve diğer eğitsel yerleştirmelere geçiş için hazırlandığı noktaları da içermektedir.

Bu bağlamda sağlık alanında çocuk gelişimi birimlerinin ülkemizde sayılarının arttırılması ile biyolojik ve çevresel olumsuzlukların etkisinin ortadan kaldırılarak, çocuklara çok daha olumlu bir gelişme olanağı sunulabileceği ve ailenin bilgilendirilip güçlendirileceği öngörülmektedir. Ayrıca birinci basamak sağlık hizmetlerinde ayrıntılı gelişim taramalarına yer verilmesi normal muayenede gözden kaçabilecek olası gecikmelerin önüne geçilmesi açısından önemlidir. Buradan hareketle koruyucu sağlık hizmetleri düzenlemesinde çocuk gelişim uzmanlarının da yer almasının önemi açıktır (Madan ve Tekin, 2015).

Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda ‘erken çocukluk alanı’ çocuğu bir bütün olarak kabul ederek ona hizmet sunması adına çocuk gelişimcilerin de yoğunlukla bulunduğu transdisipliner bir alan olmuştur. Çünkü çocuğa bütüncül bakmak, her alanda gelişim, öğrenme ve iyileşmeyi destekleyici bir sürecin temelini oluşturmaktadır (Spodek, Saracho & Lee, 1986). Dünya’da son yıllarda farklı uzmanlar tarafından yaygın profesyonel hizmetlerin sunulması bile yeterli bir yöntem olarak görülmezken, bunun yerine uzman birisinin çocuğu ve aileyi bir bütün olarak görüp katılımcı role sahip olduğu yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlarda gerçekleşen işbirliği ile bu işbirliğine temel oluşturan (Mc William, 2015).etkinliklerin düzenli olarak yapılması gereklidir (Strump ve Wilson, 1996). Transdisipliner yaklaşımda çalışan ekiplerin bazı yönergeleri takip etmeleri sürecin daha sistematik bir şekilde ilerleyebilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin, açık bir şekilde amaçların belirlenmesi ve her uzmanlık alanının ekibe neler katabileceğinin belirlenmesi önemlidir. Her uzmanlık alanı için belirlenen çerçevenin, becerilerin ve yetkinliklerin iş birliği içerisinde nasıl daha verimli bir şekilde kullanılabilceği düzenlenmelidir. Ayrıca süreç planlı ilerlemek gerekirse iş birliğine dayalı toplantılar düzenlenmelidir. Ekip içerisinde iş yükü ve sorumluluklar paylaşıldığı gibi bilgi ve beceriler de içtenlikle paylaşılmalıdır.

Kısaca sağlık bilimleri alanında transdisipliner yaklaşımın artması ve bu ekipte çocuk gelişimcinin yer alması için şunlar önerilebilir.

- Sağlık bilimleri alanında yer alan tüm meslek gruplarına transdisipliner yaklaşımın önemi örnek vakalar üzerinden anlatılmalıdır.
- Transdisipliner yaklaşımda Çocuk Gelişimcinin etkiliğini gösteren vakalar tartışılmalıdır.

Kaynakça

- Barnett, W. S., & Husted, J. T. (2003). Preschool: The Most Important Grade. *Educational Leadership*, 60(7), 54-57.
- Bordner, G. A., & Berkley, M. T. (1992). Educational play: Meeting everyone's needs in mainstreamed classrooms. *Childhood Education*, 69(1), 38.
- Bruder, M. B. (2010). Early childhood intervention: A promise to children and families for their future. *Exceptional Children*, 76(3), 339-355.

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

- Doğan, A., & Baykoç, N. (2015). Hastanede Çocuk Gelişimi Birimi' ne Yönlendirilen Çocukların Değerlendirilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1.
- Ertem, İ. Ö. (2005). İlk üç yaşta gelişimsel sorunları olan çocuklar: üç sorun ve üç çözüm. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(02).
- Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages* (Vol. 76). Multilingual matters.
- Guralnick, M. J. (2005). Early intervention for children with intellectual disabilities: Current knowledge and future prospects. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 18(4), 313-324.
- Howard, V. F., Williams, B. F., & Lepper, C. (2005). Very young children with special needs. Columbus. OH: Pearson.
- Kagıtıcbası, C., Sunar, D., Bekman, S., Baydar, N., & Cemalcılar, Z. (2009). Continuing effects of early enrichment in adult life: The Turkish Early Enrichment Project 22 years later. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(6), 764-779.
- Lunenburg, F. C. (2000). Early childhood education programs can make a difference in academic, economic, and social arenas. *Education*, 120(3), 519.
- Madan, R., & Tekin, D. (2015). " 0-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Takipleri" Programı. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1.
- Mc William, R., (2016). Erken Çocuklukta Müdahalede Rutin-Temelli Değerlendirme ve Müdahale Süreci. 3. *Ulusal Disiplinler Arası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi Özet Kitabı*. Eskişehir.
- Meraki. Z. & Yıldız Bıçakçı M. (2015). Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde Erken Müdahale. *Duyuların Gelişimi ve Desteklenmesi*. Eğiten Kitap. Ankara.
- Oden, S., Schweinhart, L. J., & Weikart, D. P. (2000). *Into Adulthood: A Study of the Effects of Head Start*. High/Scope Press, 600 North River Street, Ypsilanti, MI 48198-2898.
- Reynolds, A. J., & Ou, S. R. (2004). Alterable predictors of child well-being in the Chicago longitudinal study. *Children and Youth Services Review*, 26(1), 1-14.
- Reynolds, A. J., Temple, J. A., Robertson, D. L., & Mann, E. A. (2001, June). Age 21 cost-benefit analysis of the Title I Chicago child-parent center program. Executive summary. June 2001. In *Report presented at the Annual Meeting of the Society for Prevention Research in Washington, DC*.
- Rosenfield, P. L. (1992). The potential of transdisciplinary research for sustaining and extending linkages between the health and social sciences. *Social science & medicine*, 35(11), 1343-1357.
- Sağlam, M., Ulutaş, A., & Çalışkan, Z. (2015). Bebeklik Döneminde Çocuk Hakları. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1.
- Schwarz, R.M. (1994). *The Skilled Facilitator: A Comprehensive Resource for Consultants, Facilitators, Managers, Trainers and Coaches*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Schweinhart, L. J. (2003). The three types of early childhood programs in the United States. *Early childhood programs for a new century*, 241-254.
- Sola, C., Diken, İ. H. (2008). Gelişimsel Gerilik Riski Altındaki Prematüre ve Düşük Doğum Ağırlıklı Çocuğa Sahip Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(2), 21-36.

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

Steiner, I. D. (2007). Group Process and Productivity (Social Psychological Monograph).